Мальчикова Д.С. Просторове планування елементів екологічних мереж в степових регіонах України / Д.С. Мальчикова // Матеріали IV Всеукр. науково-практ. конф. «Сучасні проблеми розвитку суспільної географії» (м. Київ, 16-18 жовтня 2014 р.) / Гол. ред. колегії Я.Б.Олійник. – К.: КНУ імені Т.Г.Шевченка, 2014. – С. 87.

Мальчикова Д.С., к.геогр.н., доцент,
завідувач кафедри соціально-економічної географії
Херсонський державний університет

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНИХ МЕРЕЖ В СТЕПОВИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Сучасна національна політика України в галузі охорони навколишнього природного середовища та просторового розвитку формується в контексті загальноєвропейської політики. Разом з тим необхідно відзначити, що просторове планування регіональних екомереж виявляється досить складним завданням в межах України, особливо її степової зони, саме з огляду на високий рівень освоєння території та значну фрагментацію природних ландшафтів. Землекористування на Півдні України має яскраво виражений аграрний характер – рівень сільськогосподарського освоєння складає 69%. Така специфіка господарювання зумовлює дуже високий рівень трансформації природного середовища і викликає значні проблеми під час планування каркасу екологічної безпеки території

На основі проведених досліджень окреслимо основні особливості та підходи розробки стратегій охорони довкілля і просторового планування екологічних мереж в регіонах з високим рівнем антропогенної трансформації ландшафтів:

1. Практика регіонального управління та планування в Україні впритул підійшла до необхідності оцінки, аналізу та планування регіонів як цілісних «управлінських» природно-господарських територіальних систем. Геопланування як комплексне територіальне планування регіонів на засадах ідей еколого-соціально-економічної рівноваги здатне вирішити більшість завдань щодо формування раціональної територіальної організації природокористування в системі «природа-суспільство».

2. Структура землекористування і рівень антропогенної трансформації можуть значно відрізнятися на регіональному рівні, що передбачає подальше виявлення факторів такої ситуації і вироблення стратегій охорони довкілля з диференціацією

підходів формування екомереж. За умов високої антропогенної трансформації і специфічного агроорієнтованого природокористування реальними можливостями розбудови екомережі та розширення площ об’єктів ПЗФ є такі:

- вилучення земель сільськогосподарського призначення у випадку економічної збитковості та екологічної небезпеки їх використання за призначенням;
- вилучення з промислового використання земельних ділянок, які втратили природний стан і становлять підвищену небезпеку для збереження навколишнього середовища;
- надання переваги відновленню природних ландшафтів як найбільш доцільному виду використання земель, що вибувають із сільськогосподарського і промислового використання, закріплення природоохоронного статусу наявних територій та об’єктів ПЗФ зі створенням їх кадастру;
- встановлення водоохоронних зон і прибережних захисних смуг навколо водних об’єктів, збільшення територій лісів, лісосмуг навколо сільськогосподарських угідь, промислових та житлових зон.

3. За критеріями виділення структурних елементів регіональної екомережі в рамках кожного регіонального екоцентру повинні бути виділені найбільш важливі для виконання функцій екоцентрів природні ядра - з високим природоохоронним статусом. В структурі регіональних екокоридорів, особливо архіпелагоподібної форми, для забезпечення функціональної зв'язності даного структурного елемента екомережі необхідно виділити ключові території, які будуть екологічними центрами локального рівня. Для регіональних екоцентрів це мають бути, в першу чергу, території ПЗФ, природоохоронні, захисні ліси, водоохоронні зони та ін., які мають площу, достатню для збереження екосистеми, мінімальної життєздатної популяції - 500 га в степових регіонах, 1000 га - в лісових. Для локальних екоцентрів площа природних територій повинна складати більше 50 га.

4. В умовах значної антропогенної фрагментації природних ландшафтів зростає роль навіть точкових об’єктів (наприклад, кургани, які знаходяться в середині поля і не розорані), які здатні виконувати роль локальних центрів збереження біорізноманіття. А одні і ті ж самі елементи екомережі можуть виконувати різні функції, або стають поліфункціональними: полезахисні лісосмуги у випадку розмежування ділянок інтенсивного землеробства виконують роль екокоридорів, у випадку розташування навколо ядер екомережі (заповідників, заказників, урочищ) їм належить роль буферних зон.

В умовах значного антропогенного навантаження більшість елементів екомережі необхідно інтегрувати з елементами каркасу техногенного навантаження – зокрема, полезахисні лісосмуги часто формують єдині мереживні структури з транспортними магістралями, лініями електропередач без значних втрат їх природоохоронних і середовищеформуючих функцій.